

Ketabton.com

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تاریخ اتم پولگی

۱۳۹۰
ه. ش

بېکوالان:

- د کتور فاروق انصاري
- سرمولف عبدالغياث غوري
- پوهنپاره ايسه محمود عمر
- د مولف مرستيال عبدالمالک عابد
- د مولف مرستيال محمد حسين احمدزی
- مسلكي اديتور:
- پوهنوال محمد رسول باوري

د ژبې اديتور:

- عبدالقيوم مشواڼی

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي
- دکتور محمد يوسف نيازی
- حبيب الله راحل د پوهني وزارت سلاکار د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې.

د څارني کمیټه:

- دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ټينوزکو د روزني او د ساينس مرکز معين.
- دکتور شېرعلي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول.
- د سرمولف مرستيال عبدالظاهر گلستاني د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس.

طرح او ويزاين: حميدالله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د توري
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د تېلو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
هم ايماق، هم پشه بان	براهوي دي، قزلباش دي
لکه لمر پر شنه اسمان	دا هیواد به تل څلېري
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د اسپا به
وايو الله اکبر وايو الله اکبر	نوم د حق مو دی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهني د وزير پېغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياوو له مخې رامېخته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې ټکي زياتې شوي دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدرسي پلان برخه گرځېدلي ده.

هيله من ښم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو مينځني او بلرونه هم د خپلو لوبو او زامنو په ټاکنيفته ښوونه او روزنه کې پر له پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بره اوې وړ په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده بڼې کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي. په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له مينځو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لايښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تلوين او د درسي کتابونو په چاپ او وپس کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهني وزير

۱۲-۱

لومړی څپرکی: افغانستان او اسلام

لومړی لوست: افغانستان ته د اسلام راتګ

دویم لوست: د افغانستان اوضاع د اموغانو په دورې کې

درېم لوست: د افغانستان اوضاع د عباسیانو په دورې کې

څلورم لوست: د افغانستان د وګړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې یو پر بل باندې

۲۸-۱۳

دویم څپرکی: د افغانستان خپلواک اسلامي حکومتونه

پنځم لوست: طاهریان، صفاریان، سامانیان

شپږم لوست: غزنویان او سلجوقیان

اووم لوست: غوریان او خوارزم شاهیان

اتم لوست: مغولان، تیموریان او د ګرت اولاده

۲۸-۲۹

درېم څپرکی: د کندهار له پاڅون نه مخکې د افغانستان او ګاونډیو هیوادونو اړیکې

نهم لوست: د ماوراء النهر شیبانیان او استراخانیان

لسم لوست: د هند بابریان

یوولسم لوست: د ایران صفویان

۳۶-۳۹

څلورم څپرکی: د کندهار غورځنګ

دولسم لوست: د کندهار پاڅون

دیارلسم لوست: د میرویس خان ځای ناستې

۴۷-۶۲

پنځم څپرکی: د ګاونډیو هیوادونو تاریخ په منځنیو او نویو پېړیو کې

څوارلسم لوست: ایران په منځنیو او نویو پېړیو کې

پنځلسم لوست: هند په منځنیو او نویو پېړیو کې

شپاړلسم لوست: روسیه په منځنیو او نویو پېړیو کې

اوولسم لوست: چین په منځنیو او نویو پېړیو کې

۸۰-۶۳

شپږم څپرکی: د اروپا تاریخ

اټلسم لوست: په منځنیو پیړیو کې د اروپا عمومي اوضاع

نولسم لوست: صلیبي جگړې

شلم لوست: د اروپا زسانس

یوولسم لوست: په پوهه، ادب او فرهنگ کې بدلونونه

دوه ویشتم لوست: په اروپا کې لوی انقلابونه

۹۳-۸۱

اووم څپرکی: د امریکا تاریخ

درویشتم لوست: د مایا تمدن

څلور ویشتم لوست: د ازتک تمدن

پنځه ویشتم لوست: د اینکا تمدن

شپږ ویشتم لوست: د امریکا کشف او د مهاجرتونو پیل

اوه ویشتم لوست: د امریکا د متحده ایالاتو خپلواکي

لوهری چپر کی

افغانستان او اسلام

- په لاندینو لوستونو مشتمل دی:
- ۱- افغانستان ته د اسلام راتگ؛
 - ۲- د افغانستان او ضاح د امریانو په دورې کې؛
 - ۳- د افغانستان او ضاح د عباسیانو په دورې کې؛
 - ۴- د افغانستان د خلکو او مسلمانو عربو یو پر بل باندې متقابلې اغیزې.

د څپرګۍ موخې:

- ۱- په هېواد کې د اسلام د دين د څېړنېدا د څرنگوالي او د اسلام د څرگندېدا په درشل کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشنا کول؛
- ۲- د امويانو او عباسيانو په دورو کې د افغانستان له عمومي اوضاع سره د زده کوونکو اشنا کېدنه؛
- ۳- په دريو لومړنيو هجري پېړيو کې د افغانستان د خلکو او عربو مسلمانانو ترمنځ د راکړې ورکړې سره د زده کوونکو اشنا کېدل.

په کابل کې د شاه دوشمشیره جومات

ایا پوهېږئ چې افغانستان ته اسلام څرنگه راغی او زموږ خلکو ولې د اسلام اسماني دین ومانه؟

د افغانستان اوضاع د اسلام د څرګندېدا پر مهال

د اسلام د راتګ په نږدې مهالونو کې افغانستان د ژوند د بیلا بیلو اړخونو له پلوه د یوه بنسټیز بدلون لپاره چمتو شوی و.

د ساری په ډول زموږ په هېواد کې یو داسې پیاوړی حکومت چې ولایتونه او بیلا بېلې سیمې تر خپلې واکمنۍ لاندې ولري شتون نه درلود او هره برخه د بیلا بیلو واکمنانو له خوا اداره کېدله. د هېواد په شمال کې توکانو حکومت کاوه او د هندوکش په سوېل کې د رتېل شاهانو واکمني وه. په لوېدیځ کې په ساسانیانو پورې تړلو و البانو د چارو و اګې په لاس کې لرلې. له تولنیزه پلوه د طبقاتو شتون او د وینې او توکم په اصالت باندې باور هم خلک له ستونزو سره مخامخ کړي و. د کورنۍ جوړښت هم ټینګ او محکم بنسټ نه درلود، په ښځو باندې ظلم رو اګل کېده او له دیني پلوه هم زموږ هېواد وړال د بیلا بیلو ادیانو منونکي و. په تېره بیا اېی او زردشتي ادیانو ډېر منونکي او پلویان درلودل.

لمر ته عبادت هم رواج درلود. او له بله پلوه د لوږ پوړو شخصیتونو او د ځواک د خاوندانو له خوا

د ظلمونو او تېريو او د عدالت د نشتوالي له کبله په خلکو کې يوه عمومي نارضايتي او گډوډي تر سترگو کېده.

په همدې حالت کې د اسلام او ازه زموږ هېواد ته راو رسېده. يعنې هغه دين چې خلک يې يو څښتن، خپلواکي، عدالت او برابري، ته رابلل ډېر ژر د دې دين دعوت کوونکو او مېجاهدينو ځانونه زموږ د هېواد تر يو لړ راو رسول.

د اسلام د دين څېړېدا

د افغانستان په لوري د اسلام پرمختگ د حضرت عمر فاروق (رض) د خلافت په دورې کې پيل شو. له نيشاپور څخه وروسته هرات لومړنی ښار و و چې د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغی. وروسته نور ښارونه هم د اسلام د لښکرو لاس ته ورغلل.

په تېره له ۴۱ سپوږميز/۶۶۱ ز کال نه وروسته دغه مخ ته تگونو لارو و واخيست او زموږ د هېواد ډېر ښارونه د مسلمانانو تر ولکې لاندې راغلل. خو د اسلام د دين مکمل رواج او څېړېدنه هغه مهال پيل شوه کله چې دغه په هېواد کې يو لړ کورنيو عناصرو او ځواکونو لکه سيستاني صفاريانو د اسلام دين ته د ساتنې او د دغه آسماني دين د څېړېدا په منظور خپلې ملاوې و ترلې.

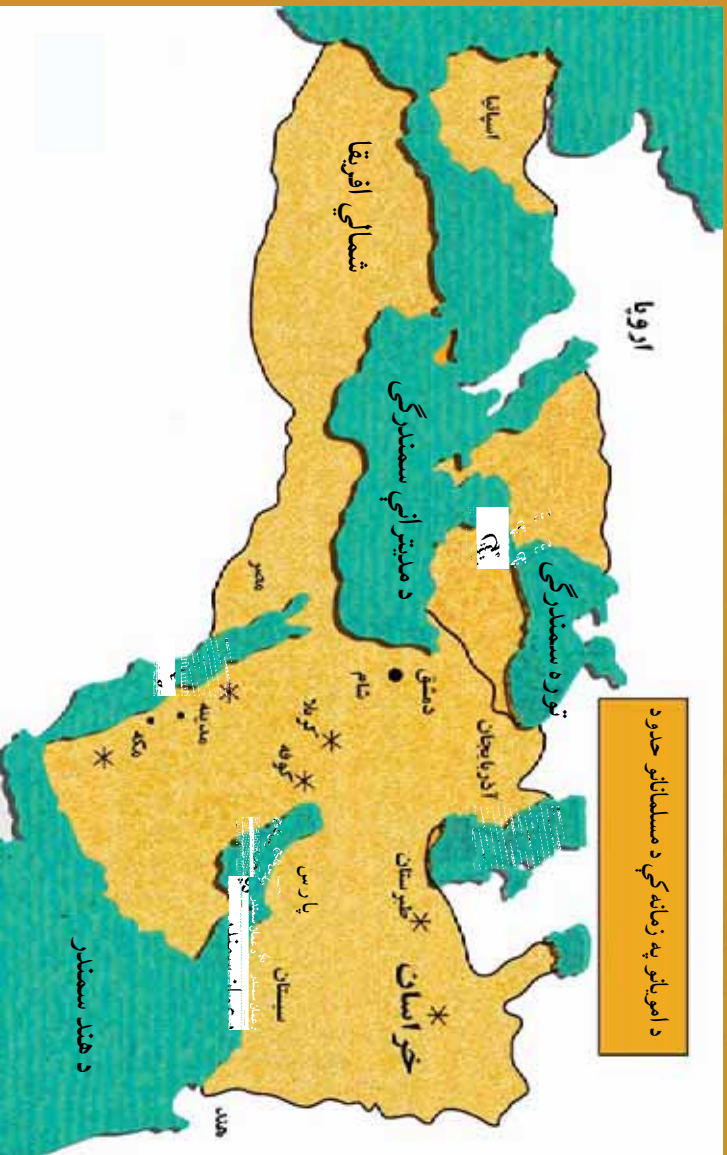
په ټولگي کې فعاليت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي، لومړۍ ډله دې د افغانستان او ضاح له اسلام څخه دمخه روښانه کړي او دوهمه ډله دې په افغانستان کې د اسلام د څېړېدا د څرنگوالي په هکله رڼا واچوي.

پوښتني:

- ۱- د اسلام د راتگ پر مهال زموږ د هېواد په شمالي او لوېديځو برخو کې کوم قامونه واکمن وو؟
- ۲- د هغو اديانو نومونه واخلئ چې له اسلام څخه دمخه يې زموږ په هېواد کې رواج درلود.
- ۳- ستاسو په اند زموږ په هېواد کې ولې خلکو له اسلام څخه هرکلی وکړ؟
- ۴- ولې يو شمېر خلکو د عربو واکمنانو په وړاندې پاڅون وکړ؟

د افغانستان وضع د امويانو په دورې کې

د امویانو د کورنۍ په باب څه معلومات لری. آیا خیر یا ست چي د دوی په دورې کې اسلام ډیره پراختیا وموندله؟

اموي کورنۍ د قریشو په قام پورې اړوندېږي. هغوی له ۶۶۱ ز کال نه وروسته اسلامي خلافت ترلاسه کړ او د ۹۰ کلو لپاره یې په اسلامي نړۍ باندې حکومت وکړ. د امویانو د واکمنۍ پر مهال اسلام د نړۍ په ډېرو سیمو کې خپور شو.

د دوی په زمانې کې د افغانستان کابو ټولې سیمې د اسلام په رڼا روښانه شوې. او د عربو بېلې بېلې طایفې له جزیره العرب نه خراسان یا اوسني افغانستان ته راګرځولې شوې.

د یحیی بن زید پاڅون

د افغانستان خلکو ځینې وخت د اموی واکمنانو په وړاندې د پاڅونونو څخه چې د دوی د سیاسي مخالفینو له لوري ترسره کېدل ملاتړ کاوه.

له دغو پاڅونونو څخه یو هم د بني هاشم د کورنۍ د یوه غړي یحیی د زید د زوی پاڅون وو، چې په جوزجان کې رامنځ ته شو. یحیی په ۱۲۶ سپوږمیز/ ۷۴۴ ز کال کې له خپلو ۱۲۰ تنو ملګرو سره ووژل شو.

ابو مسلم خراساني
عبدالرحمن ملقب په ابو مسلم په ۱۰۰ سپوږمیز / ۷۱۹ ز کال د جوزجان په سفید نج کې زېږېدلې او د زېږد د زوی یحیی تر شهادت وروسته یې د امویانو پر ضد د پاڅون مشرتوب په غاړه واخیست او په ۱۲۹ سپوږمیز / ۷۴۷ ز کال کې یې د کوچني اختر په ورځ په سفید نج کې د امویانو بیرغ راگزکړ او په بدله کې یې د عباسیانو جنده چې تور رنگ یې درلود پورته کړه.

ده د خلکو په مرسته د افغانستان ځینې نومېالي ښارونه یو په بل پسې و نیول. ابو مسلم په وروستیو کې

اموي دولت ته ملتي ورکه او په ۱۳۲ سپوږميزا / ۷۵۰ ز کال کې يې خلافت د عباسيانو خانگي ته و ليروه. خو عباسی خليفه منصور چې د خراسان د خلکو ترمينځ يې د ده د نفوذ څخه و پره درلوده بالاخره هغه يې په ۱۳۷ق / ۷۵۵ ز کې په يو چل سره و واژه. ابو مسلم په دې وخت کې ۳۸ کلن و.

امير بولاد او امير کروړ

امير بولاد د افغانستان په مرکز کې د غور له امراو څخه و . ده هم کله چې و او رېدل چې د افغانستان خلک

د ابو مسلم پاڅون له تورو چلندو سره

د ابو مسلم خراسانی پر شاه و خرا راټول شوي په عباسي نهضت کې گډون وکړ.

امير کروړ د امير پو لاد زوی و. ده هم په عباسي پاڅون کې د پام وړ برخه لرله. او زياتې بریاوې يې تر لاسه کړي دي.

دی د پښتو ژبې يو ډېر پوه، لایق او پوخ شاعر هم و. ويل کېږي چې د اسلام له راتگ څخه وروسته لومړنی پښتو حماسي شعر ده ویلی دی.

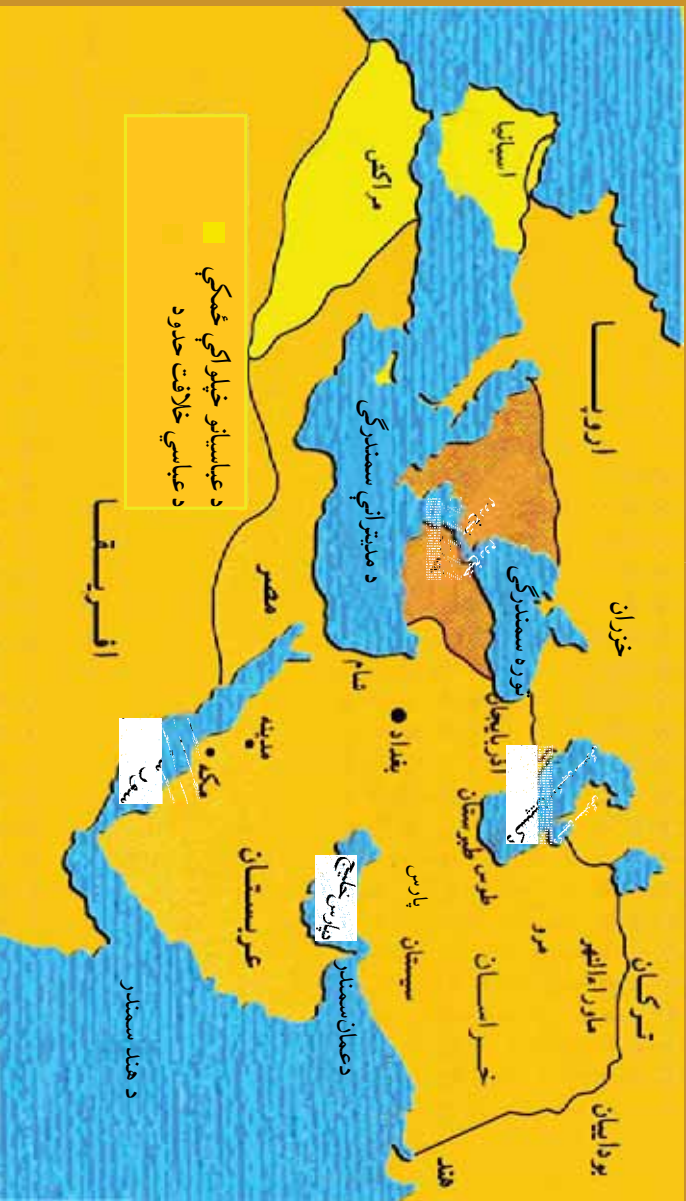
په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوه الف او ب ډلو ویشل شي. الف ډله دې د ابو مسلم د پاڅون لاملونه څرګند کړي او د ب ډله دې د نقشي نه په ګټې اخیستني سره د امویانو د خلافت د مرکز په لوري د ابو مسلم او د هغه د پلویانو تګ لوري وټاکي.

پوښتني:

- ۱- و لي د افغانستان خلکو د اموي خلافت ضد پاڅونونو څخه پلوي وکړه؟
- ۲- تش ځایونه ډک کړئ: او زبیرید او له دې نه چې د پر ضد پاڅون وکړ. خلکو له هغه څخه پلوي وکړه.
- ۳- امیر پو لاد او امیر کروړ د افغانستان په کوم ځای کې امارت درلود.
- ۴- ستاسو په اند امیر پو لاد او امیر کروړ و لي له عباسي پاڅون او نهضت څخه پلوي وکړه؟

د افغانستان اوضاع د عباسيانو په دورې کې

د عباسي کورنۍ په هکله څه معلومات لری، ؟ او ایا دا خبره تاسو ته څرگنده ده چې هغوی د افغانستان د خلکو د پلوی په قیمت خلافت ته ورسیدل.

عباسیان د اسلام د گران پیغمبر (ص) تره (حضرت عباس رض) ته منسوب دی او د قریشو له هاشمي خانگي څخه گڼل کېږي. عباسي کورنۍ د لومړنۍ هجري پېړۍ نه وروسته د سیاست ډگر ته ودانگل. او کله چې د افغانستان د هغه وخت له نارامې وضعې څخه خبر شول نو په ۱۰۹ سپوږمیز/ ۷۲۷ زکال کې یې خپل داعیان او مبلغان زموږ هېواد ته راوستول. د افغانستان یا د هغه وخت خراسان خلکو چې د ځینو عربي واکمنانو د کړنو په وړاندې ښه نظر نه درلود له عباسي غورځنگ څخه پلوی وکړه. عباسیان زموږ د خلکو د سرښندنو او مبارزو له امله په ۱۳۲ سپوږمیز/ ۷۵۱ زېږدیز کال کې خلافت ته ورسېدل. د عباسیانو د خلافت دوره ۵۲۳ کاله وه او په پای کې په ۶۵۶ سپوږمیز/ ۱۲۵۸ زکال کې د خلافت دغه لړۍ د مغولو په واسطه له منځه ولاړه.

بومکيان

بومکيان په اصل کې د يوه سړي چې بومک نومېده له اولادې څخه دی. بومک د بلخ د نوبهار د زردبښي اورتون يو مويډ رو حانی و. د دې کورنۍ نوم ميايی، او ستر شخصيت خالد د بومک زوی دی چې د منصور عباسي د وزير او سلاکار په توگه يې دنده ترسره کړه. له خالد څخه وروسته د ده زوی يحيی د دې کورنۍ يو پوه او د نفوذ خاوند بلل کېږي. دې د عباسي خليفه مهدي له لوري د هارون الرشيد د ښوونې او روزنې لپاره د ښوونکي په توگه وگمارل شو.

ده وروسته بيا د هارون الرشيد د حكومت په دورې كې د عباسي خلافت ټولې چارې په خپل لاس كې ونيولې او د خپلو دوو زامنو سره يې هغوی ته كار كاوه. څه موده وروسته هارون الرشيد پر هغوی باندې ېدگمان شو. په ۱۸۷ سپوږميز/ ۸۰۳ ز كال كې يې جعفر د يحيى زوى و واژه او په خپله يحيى او دده كورنۍ يې بندي كړه. د برمكيانو ټول مالونه يې ضبط كړل له دې پېښې وروسته له برمكيانو څخه بل داسې ستر شخصيت راپورته نشو.

په عباسي دورې كې كلتور او پوهنه

د عباسيانو په پير (دورې) كې افغانستان د يو شمېر سترو شخصيتونو د ځلېدو كتونكى او شاهد و، چې د علمي او ادبي اثارو په رامنځ ته كولو سره يې خپل نومونه تل پاتې كړي دي. د ساري په ډول: محمد، احمد او حسن د موسى بن شاکر خراساني زامن چې په رياضياتو كې يې له ځانه اثار پرېښودلي دي. دغه راز ابو معشر جعفر بن محمد بلخي مشهور رياضي پوه چې ۱۲ كتابونه يې تاليف كړي دي؛ بشار بن برد تخارستاني چې په عربي شعر كې يې ډېر نوم وتلي و؛ ابوزيد احمد بن سهل بلخي، اديب، متكلم، فيلسوف او د جغرافيا د پوهنې پوه له بلخ څخه؛ ابوزيد چې د جغرافيا او فلسفې په پوهنو كې يې كتابونه تاليف كړي دي؛ ابو محمد هاشم بن زيد سروي چې د عربو د شعر په باره كې يو كتاب وليكه.

په بلخ كې د ابونصر پارسا جومات

په ټولگي كې فعاليت:

زده كوونكي، دې په گډه، د عباسيانو په دوره كې د افغانستان د خلكو د مهمو چوپړونو په اړه خبرې اترې وكړي او هغوی دې ليك لړ كړي.

پوښتني:

- ۱- تش ځای ډك كړئ:
 - په دليل زمونږ په هېواد كې ځانله د پښو د پل ځلې و موند.
- ۲- د دې دورې د درې تنو فرهنگي شخصيتونو نومونه واخلي.
 - ۳- د نوبهار اورتن په دغو كومو ېسارونو كې شتون درلود؟
 - الف (کندهار) ب (هرات) ج (بلخ) د (کابل)

د افغانستان د وگړو او عربو مسلمانو متقابلې اغېزې

ابا پو هېرۍ چې افغانستان او اسلام يوه بل ته سره ډېر مهم کارونه کړي دي ؟

د اسلام په راتگ سره زموږ هېواد د خپل تاريخ په يوه نوي پړاو کې گام کېښود. اسلام زموږ خلکو ته يوه نوي پېژندگلوي (هويت) ورکړ او تر دې وروسته زموږ هېواد اسلامي هېواد وپيل شو. دغه نوي هويت زموږ د خلکو د لارښوونې وړې لامل وگرځېد ځکه ټول قامونه او قبائل د يوه دين او يوې عقيدې او اندخاوندان شول. د اسلام دين هغه خنډونه چې د پوهې د ترلاسه کولو په لارې کې ټپي شتون درلود له منځه لري کړل. او د پوهې انحصار ټپي چې د څو لاسنو خلکو، شتمنو وگړو او حکم چلوونکو انسانانو په واک کې و، له منځه يووړ. په همدې دليل علم او پوهنې وده وکړه زموږ په هېواد کې د پوهانو او عالمانو شمېر زيات شو. او ډېر شمېر وگړو (افرادو) د يادونې وړ چوپړونه يې د پوهې نړۍ ته وړاندې کړل.

له بله پلوه زموږ د هېواد خلکو د اموي دورې د ځينو عربو و اليانو د بې عدالتۍ د چلند پر ضد پاڅون وکړ. هغوی په عباسي نهضت کې د ابومسلم تر لارښوونې لاندې برخه واخيسته.

دغه راز د دې هېواد وگړو د اسلام د خپراوي په منظور ډېرې سرښندنې وکړې. او ختیځو سيمو ته يې اسلام خپور کړ.

لنډه دا چې د اسلام او افغانستان اغېزه يوه متقابلېه اغېزه گڼل کېدای شي. اسلام زموږ خلکو ته يو نوی هويت ورکړ، يو والی او وحدت يې وروباښه، د پوهنو دروازي يې پرانستلې. د افغانستان خلکو هم د پوهنيزو او کلتوري چوپړونو د پکار و لو له لارې او دغه رنگه د سر او ځان نه تېرېدنې په ذريعه د اسلامي تمدن د پرمختيا ماڼۍ په ودانو کې ښه او غوره برخه واخيسته. په تېره پوهانو په دې لارې کې ډېر زيار ونه وايستل.

په مزار شريف کې د حضرت علي بن ابي طالب (رض) زيارت ځای

په ټولگي کې فعاليت:

گران زده کوونکي دې په دوه ډولو و ویشل شي. لومړۍ ډوله دې د اسلام چوپړونه افغانستان ته او دويمه ډوله دې اسلام ته د افغانستان خدمتونه څرگند کړي.

پوښتنې:

- ۱- ستاسو په اند د اسلام ډېره مهمه اغېزه پر افغانستان باندې څه و ؟
 - ۲- د اسلام له راتگ څخه وروسته ولې زموږ په هېواد کې پوهان ډېر شول ؟
 - ۳- ايا اسلام په دې بريالی شو چې زموږ خلکو ته يو والی وښيي ؟ روښانه يې کړئ.
 - ۴- تش ځایونه ډک کاندئ؟
- اسلام راغی ته يې بدلون ورکړ او مونږ ته يې راوباښه.

دویم چپر کی

پہ ہرات کی د اختیار الدین کلا

د افغانستان خپلو اک اسلامي حکومتونه

د افغانستان خپلو اک اسلامي حکومتونه په لاندینو لوستونو کې شامل دي:

- ۱- طاهریان، صفاریان او سامانیان؛
- ۲- غزنویان او سلجوقیان؛
- ۳- غوریان او خوارزم شاهان؛
- ۴- مغولان، تیموریان او درکت کورنۍ.

د څپرکي موخي:

- په دې څپرکي کې له لاندې مطالبو او موضوعاتو سره اشنا کېږئ.
- ۱- په افغانستان کې د خپلواکو سیمه ییزو اسلامي حکومتونو د جوړېدو له لارو چارو سره د زده کوونکو اشنا کېدل؛
 - ۲- د زده کوونکو اشنا کول له هغو شخصیتونو سره چې د افغانستان د بیا بیا خپلواکه کولو په لاره کې یې ګامونه پورته کړل؛
 - ۳- په افغانستان کې له اسلام څخه په راوروسته مودې کې د سیمه ییزو واکمنانو له لړیو سره د زده کوونکو اشنا کول؛
 - ۴- د سیمه ییزو حاکمانو له کورنیو سره د سلاطینو د اړیکو په څرنگوالي باندې د زده کوونکو اشنا کېدل؛
 - ۵- په افغانستان باندې د چنګیز او تیمور د لښکرو د يرغل د څرنگوالي او دغه راز د مغولانو او کرت د اولادې ترمینځ د اړیکو د جوړېدو د څرنگوالي په هکله د زده کوونکو اشنا کول.

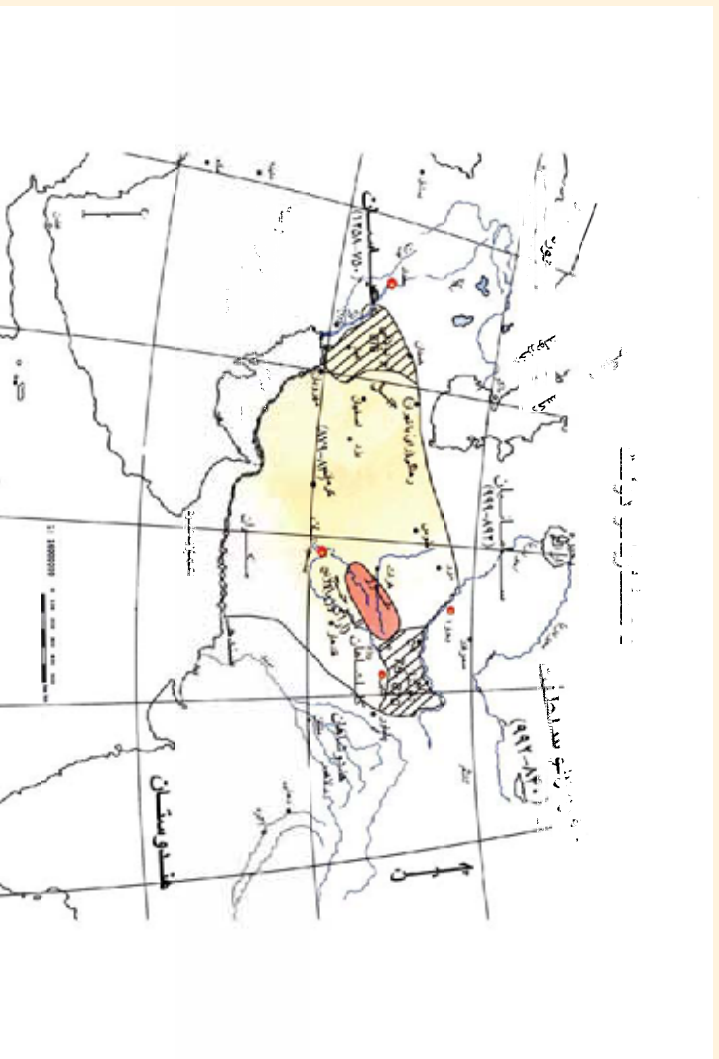
صقاريان

د دې کورنۍ بنسټ ايښودونکی او پيل کونکی صفاري يعقوب د ليث زوی دی. هې د سيستان له خلکو څخه و. په ۲۰۷ سپوږميز/ ۸۲۲ ز کال کې د افغانستان په سوېل لوېديځې سيمې کې وزېږېد. پلار يې د مسگري دنده درلوده. له همدې امله يعقوب او دده وروڼو عمرو، علي او طاهر ته صفاريان ويل کېږي.

يعقوب په ځوانۍ کې د عيارانو له ډلې سره ملگرى شو. هې په دې ډلې کې د مشرتابه رتبې ته ورسېد. يعقوب د عيارانو په مرسته د سيستان بېلابېل ښارونه ونيول. خو د سيستان د خلکو رسمي بيعت له ده سره د ۲۶۷ سپوږميز/ ۸۶۱ ز کال دمخدم مياشتې په پنځه ويشتمه ورځ رامنځ ته شو، له دې وروسته يعقوب له وټيل شاه سره جنگ ته و دانگل چې د دې جنگ په پايله کې زموږ د هېواد دې او مهمې سيمې د يعقوب په لاس کې کېوتې، دغه راز د طاهريانو د کورنۍ وروستي واکمن محمد هم دده د لښکر له خوا ونيول شو او بندي کړاى شو.

يعقوب چې په ځان کې يې د توتان او ځواک احساس کاوه په ۲۶۲ سپوږميز/ ۸۶۷ ز کال کې د عباسي خلافت د پلازمينې (مرکز) د بغداد د ادارې غوښتونکى شو، چې په پايله کې دا کار له عباسي خليفه معتمد بالله سره په جنگ و او بنسټ، خو يعقوب مله و خوره او په شا شو.

يعقوب په ۲۶۵ سپوږميز/ ۸۷۹ ز کال کې ومړ. او له ده څخه وروسته دده وروڼو عمرو د ځواک په گټه، ډوډه و لگوله. صفاري عمرو چې ساها نيمان يې خپل رقيبان گڼل په ۲۸۷ سپوږميز/ ۹۰۰ ميلادي کال کې د هغو جنگ ته ورغى، خو بلخ ته نږدې يوې سيمې کې يې مله و خوره او د اسماعيل ساماني اسير شو. له دې څخه وروسته صفاري حکومت په محدود توگه تر ۳۰۰ سپوږميز/ ۹۱۳ ز کاله پورې په سيستان کې دوام درلود.

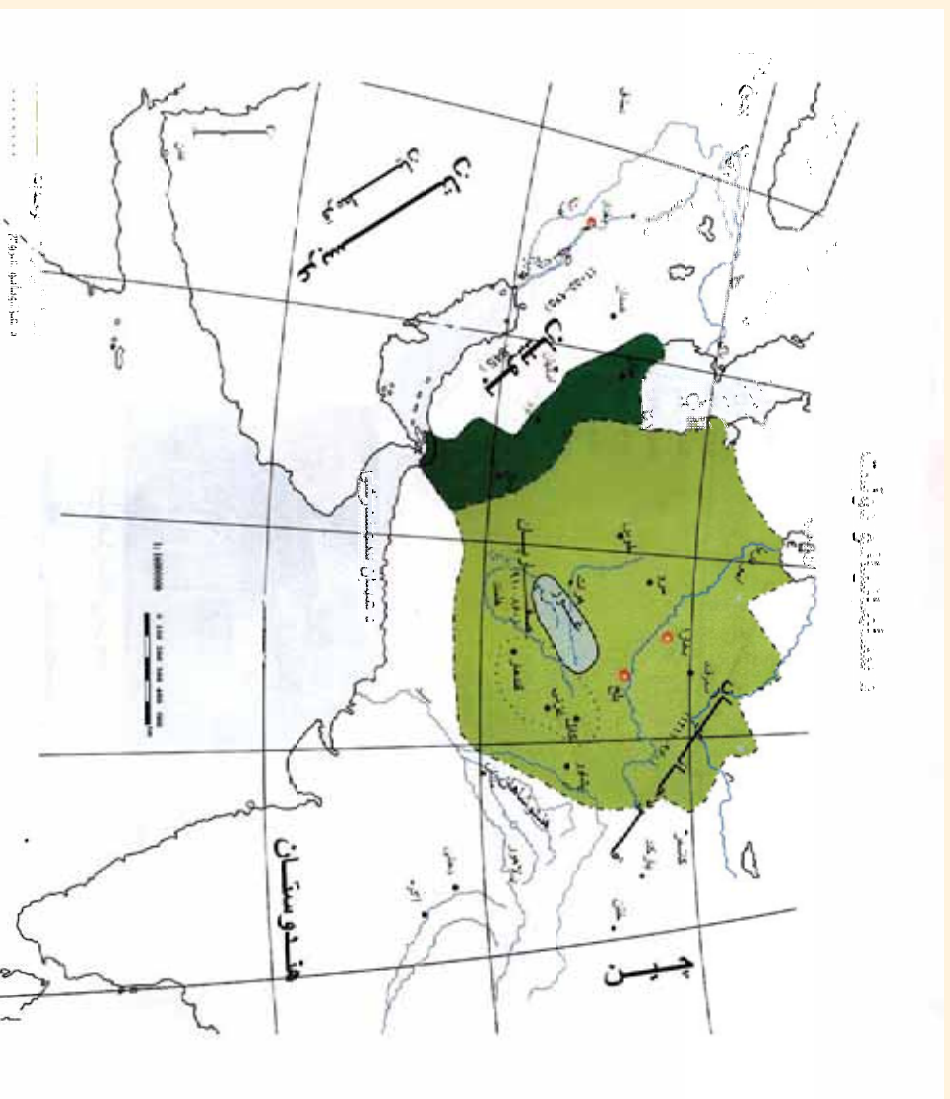

سامانیان

سامانیان د یوه سړي چي سامان نومېده له او لايي څخه گڼل کېږي. سامان د بلخ له خلكو څخه يو څوك و چي د امويانو د خلافت پر مهال مسلمان شوی و. د ده زامن په حكومتي دفترو كې رټو او مهمو دندو ته ورسېدل. د سامانیانو د حكومت بنسټ ايښودونكی اسماعيل ساماني دی.

امير اسماعيل اته كاله ټولواكي وكړه. د بخارا ښار يې خپله پلازمېنه وټاكله او و دان يې كړ. د ده له مړينې وروسته د ده زوی احمد او تر هغه وروسته نصر ټولواكي ته ورسېد. د نصر د واکمنۍ په دوران كې د سامانیانو دولت ډېر ښه وځلېد. خپل اوج او لوړې پورې ته ورسېد. ځكه د ده په زماني كې ډېر شمېر پوهان د سامانیانو په دربار كې سره راغونډ شول.

ساماني حكومت په لومړي سر كې له ښه نظم او ښي اداري څخه برخمن و. خو له هغه وروسته چي سيمه ييزو واکمنانو ځواک تر لاسه كړ دغه حكومت له يو لړ ستونزو سره مخامخ شو. يو له دغو محلي امر او و څخه الپ

تکین نومېده چې د سامانیانو له اوامرو څخه یې سر و غراوه. د د افغانستان په شمال د خلم په سیمه کې ساماني ځواکونو ته مالي ورکړه او له هماغه ځایه یې له خپلو پلویانو سره یو ځای په ۳۵۱ سپوږمیز/ ۹۶۲ زکال په غزني کې د یوه نوي حکومت د بنسټ پوره کینمو و له.

د پخارا په ښار کې د ساماني امير اسماعيل قبر

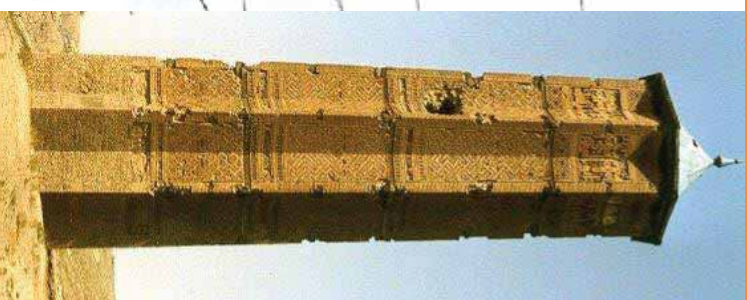
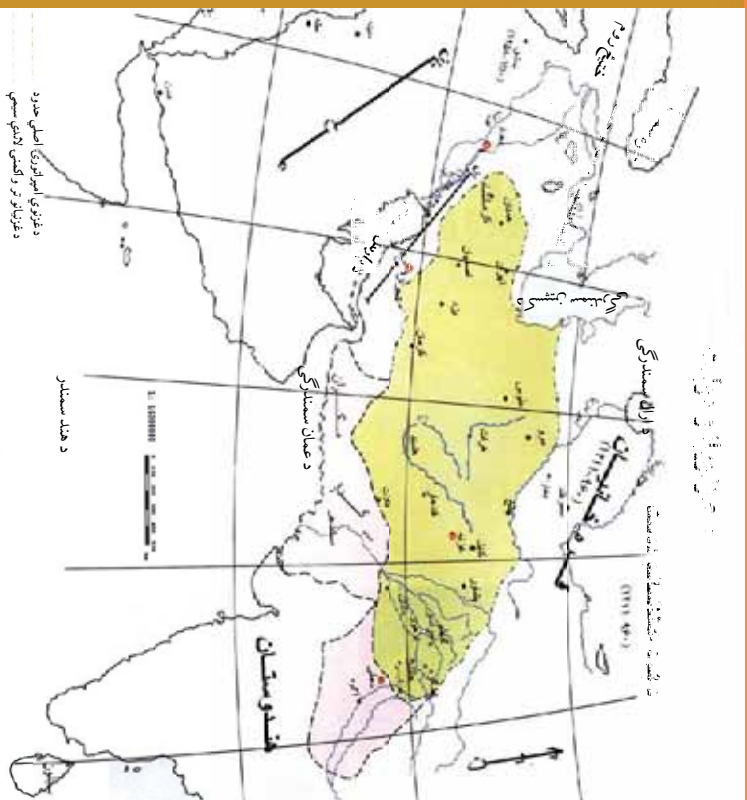
په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په ډله بیزه توګه د سامانیانو د حکومت په راپرزېدا او بې واکه کېدا باندې یو له بل سره خبرې اترې وکړي.

پوښتني:

- ۱- ظاهر د کوم ځای و او څرنگه حکومتې لورو پورې تړه ورسېد؟
- ۲- ظاهر ولې د عباسي خلیفه نوم له خطبې څخه لرې کړ؟
- ۳- په لومړي سر کې کومې ډلې له یعقوب لیث صفاري څخه پلوري وکړه؟
- ۴- د بغداد له عباسي خلیفه سره ولې د یعقوب لیث صفاري اړیکې وړانې شوې؟
- ۵- د سامانیانو پلازمینه په کوم ځای کې موقعیت درلود؟
- ۶- دغه تش ځایونه ډک کړی. د سامانیانو رتب او مهم ټولواک نومېده او د هغه په دربار کې سره راتول شوي و و.
- ۷- ستاسو په اند د ساماني دولت د وضعي د خرابېدا لامل څه و؟

غزنيانو او سلجوقيان

ابا پو هيرى چي غزنيانو او سلجوقيانو په افغانستان كي خواكمن حكومتونه رامنځ ته كړل ؟

د غزنيانو د لړۍ بنسټ ايښودونكى الپ تگين دى. هغه د سامانيانو په دربار كي له تركي توكمه امراو او سردارانو څخه يو تن و. خو د غزنيانو حكومت د سبكتگين په واسطه رامنځ ته شو. دى د الپ تگين زوم و او د غزني له ټولواك (لوېك) سره په جنگ كي يې بريا ترلاسه كړه. سبكتگين همدا رنگه د غزنيانو د حكومت لمن د هند تر جيبال پورې و غزوله له ده وروسته د ده زوى سلطان محمود غزنوي ټولواك شو. ده په لومړي سر كي دننه په افغانستان كي د خپل حكومت سټي ټينگي كړې او وروسته يې بيا د هند په لوري د عسكري سوقيانو په مت د خپل حكومت لمن تر هغو سيمو و غزوله. ده په دغو سوقيانو كي ډېر غنايم ترلاسه كړل او هغه يې غزني ته راو ليږدول. په دغو غنايمو سره د غزني بيار څه نا څه ودان شو. په دغه ځاى كي ډېر پوهان او شاعران ل كه ابوريحان البېروني، ابو منصور دقيقي، فرخي سيستاني او عنصرې بلخي سره راغونډ شوي و و.

له سلطان محمود څخه وروسته غزنویان
سلطان محمود غزنوي په ۴۲۱ سپوږمیز/ ۱۰۳۰ ز کال کې مړ شو له ده وروسته دده زوی مسعود تر لوګي
ته ورسېد. ده د خپل پلار په شان پوهه او ځاکه نه درلود. ځکه نو د غزنوي حکومت سرداران وړ څخه ناهيلي
شول او دده له پلوی، څخه يې لاس واخیست. په همدې حال کې په موکزي اسيا کې يو بل ترک توکم څراک
رامنځ ته شو. دغه څراک سلجوقیان و و چې د مرو، نيشاپور او هرات تر نیولو وروسته له غزنویانو سره
جنگ ته تيار شول. د دواړو لوريو ترمنځ په ۴۳۱ سپوږمیز/ ۱۰۴۰ ز کال سرخس ته نږهې د دندان قان په
سیمه کې جگړه پېښه شوه چې په پایله کې سلطان مسعود غزنوي ماته وخوړه او هندوستان ته وتښتېد. له دې
څخه وروسته دغزنویانو ضعیف حکومت ۱۳۰ کاله دوام وکړ. خو سیمه يې ډېره محدودده وه او بالاخره دغه
لړۍ د غوري شاهانو (تولواکانو) په لاس له منځه لاړه.

د غزني بالاحصار

سلجوقیان

سلجوقیان هم د ترکمنانو له توکم څخه شمېرل کېږي. د سلجوقي ترکمنانو نیکه سلجوق نومېده. ده څلور زامن درلودل، د ده یو زوی د اسرائیل په نامه د سلطان محمود لخوا و نیول شو. د هندوستان په کالنجر کې تر ۷ کلو اسارت نه وروسته هملته و مړ. دغه کار د غزنویانو او سلجوقیانو تر منځ د دینمنی لامل وگرځېد خو د سلجوقیانو د لړۍ بنسټ اېښودونکي طغرل بیګ د سلجوق لمسی دی. هم‌ده د دندان قان په جګړه کې سلطان مسعود ته ماتې ورکړه او رت او مهم و لایښه یې په ماوراءالنهر، ایران او افغانستان کې لاس ته راوړل. له طغرل بیګ نه وروسته دده وراره الپ ارسلان حکومت ته ورسېد. ده د (ملازگرد) په جګړه کې رومیانو ته ماتې ورکړه او کوچنی، اسیایي و نیوله. د ده زوی ملکشاه هم په ختیځ کې تر چین او په لوېدیځ کې د مدیترانې تر سمندرګي پورې وړاندې تګ وکړ.

د سلجوقیانو را پېرژېدا

د سلجوقیانو پراخ هېواد هم د سلجوقي شهزادگانو تر منځ و وېشل شو. شهزادگانو د خپلو وزیرانو په مرسته چې اټاکل نو مېدل د حکومت چارې پرمخ بیولې.

هم‌ا کار د دې لامل و ګرځېد خو دغه سلجوقي پراخ هېواد ټوټې ټوټې شي چې په پایله کې نورې لړۍ لکه خوارزم شاهان، قراختایان او غوریان رامنځ ته شوي او د سلجوقي ستر هېواد سیمې یې و نیولې.

د سلجوقیانو د هېواد نقشه

د سلجوقیانو ستر خدمت

یو له هغو سترو چوپروونو (خدمتونو) څخه چې سلجوقیانو زموږ د هېواد کلتور او تمدن ته وکړ دا و چې دوی فارسي ادب او فرهنگ ته پاملرنه و او له فارسي ادب او فرهنگ د سلجوقیانو له لارې عراق، اذربایجان او کوچني اسپانیا ته ولېږدېد. هغوی د معمارۍ په برخې کې هم زموږ هېواد ته څه ناڅه چوپړونه وکړل. د سلجوقیانو په زمانې کې د جوزجان په سربل کې د امام خورود زیارت جوړ شو او همدارنگه د بلخ په دولت اباد کې یو منار تزیین و موند. همدارنگه د بلخ په لوېدیځه برخه کې د بابا حاتم زیارت جوړ شو.

د سلجوقي دورې يو اثر

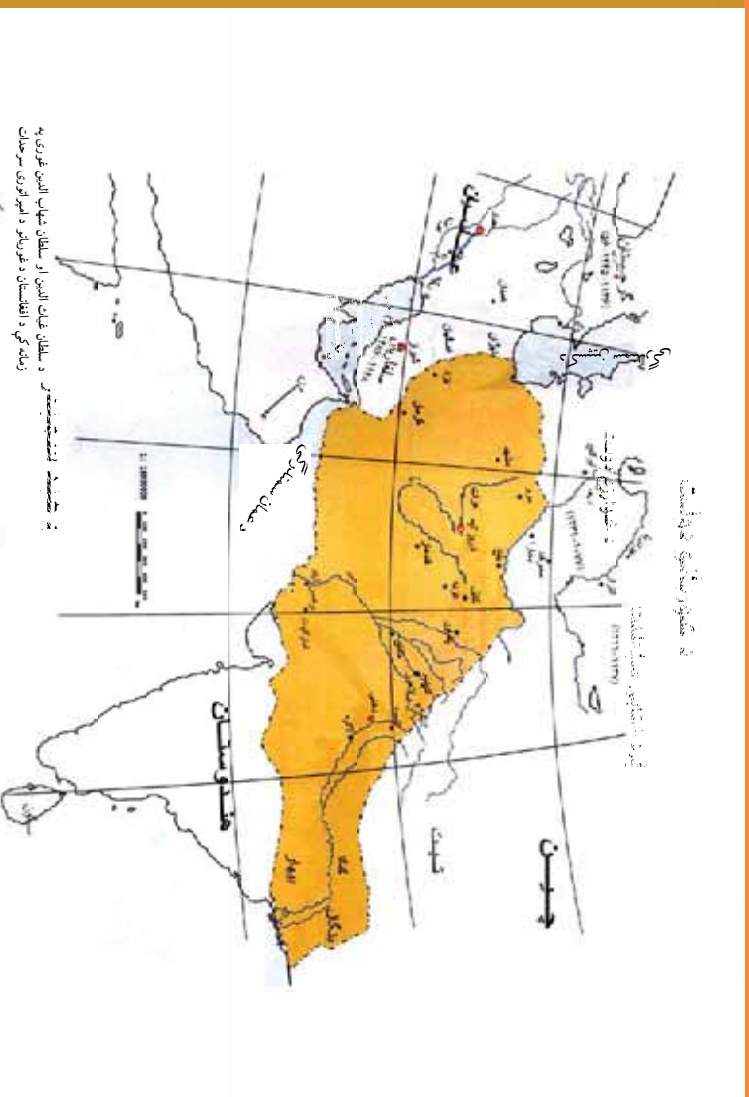
په ټولګي کې فعاليت:

ګران زده کوونکي دې په دوو ډلو و وېشل شي یوه ډله دې د غزني د پرمختګ او دغه راز د غزنویانو په دورې کې د درې ژبې او فارسي کلتور د پالنې لامل و شاري او دوهمه ډله دې د سلجوقیانو په دورې کې د فارسي ژبې او ادب د غوړېدا لامل څرګند کړي.

پوښتنې:

۱. غزنویان او سلجوقیان له کوم توکم څخه وو؟
۲. ولې غزنوي حکومت په دې بريالي نشو څو د سلجوقیانو په وړاندې ټينګار وکړي؟
۳. د غزنویانو او سلجوقیانو ترمنځ د جنګ لامل څه و؟
۴. د سلجوقیانو د دوه رتو او مهمو ټولو اکانو نومونه واخلئ.
۵. تش ځایونه ډک کړئ.
د سلجوقیانو پراخه هېواد..... ترمنځ و وېشل شو او په همدې..... شول.
هغوی.....

غوريان او خوارزم شاهان

ايا پو هېرېځ چې غوري کورنۍ زموږ د هېواد ډېره لرغونې او پخوانۍ کورنۍ ده او ايا خبر ياست چې خوارزم شاهان په افغانستان کي د اسلامي سيمه ييزو حکومتونو د لړۍ وروستۍ حکومت و ؟

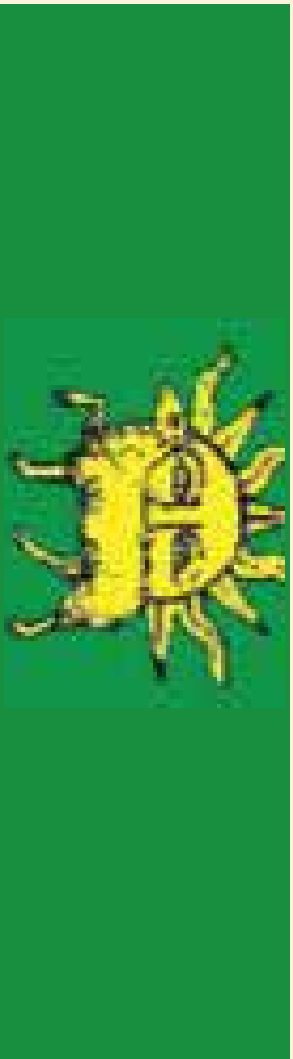
غوريان

غوريان د غور يوه ډېره لرغونې او پخوانۍ کورنۍ ده. د دوی ستر نيکه ملک شنسب نومېده. ده د اسلام د خلورم خليفه حضرت علي (رض) د خلافت په دورې کي اسلام ومانه او د غور د حکومت فرمان يې ورڅخه تر لاسه کړ. غوريان د نبي کریم صلي الله عليه و اله واصحابه وسلم کورنۍ بڼې هاشم ته ډېر وفادار و ځکه خو يې په عباسي پاڅون کي هم پښه خو زښتاکه ونډه واخېسته. امير پولاد او امير کوړو د همدې کورنۍ پچيان و . امير محمد سوري هم د غوري کورنۍ له شاهانو څخه دی. ده هم دسلطان محمود غزنوي د ناراميو په وړاندي يوره ټينگار وکړ. خو بالاخره د هغه له خوا اسير شو. له دې څخه وروسته غوريان د غزنويانو تر سلطې لاندي ورغلل. کله چې د سلجوقيانو حکومت رامنځ ته شو غوريانو له هغوی سره هم يو لړ اړيکي درلودې. سلطان غياث الدين غوري او د هغه وروړ سلطان شهاب الدين غوري د غوريانو د حکومت لړۍ تر هند پورې و غزو له سلطان شهاب الدين غوري په ۶۰۲ سپوږميز/ ۱۲۰۶ ز کال کي لاهور ته نږدې په يوې سېڅې کي د هندوانو په واسطه ووژل شو. له هغه څخه وروسته غوري لښکري د ستيډو په وخت د خپه قومونو او قبيلو له خالو ت شوي. خوارزم شاهانو د دوی له ضعف او کمزورتيا څخه گټه واخېسته او پر افغانستان باندې واکمنان شول.

خوارزم شاهان

خوارزم شاهان په ماوراءالنهر کې د خوارزم له بناره راپاڅېدل. ول کېږي چې د خوارزم لومړنی امير ابو شنگين غرچه نومېده. ده د غرجستانو يا او سني هواره جانو څخه و خو لومړني شخص چې خوارزم شاه و نومول شو د ده زوی قطب الدين محمد و.

د دې کورنۍ نوميايي ټولواک علاؤالدين تگش نومېده. ده وروستي سلجوقي ټولواک طغرل و وژاړه او د ايران زياتي سيمې او د افغانستان ځيني سيمې يې ونيولې. دده زوی علاؤالدين محمد تر ۶۱۲ سپوږميز/ ۱۲۱۶ ز کاله پورې غوري دولت له منځه يو وړ. د ده هېواد په هند کې ترسند او په لوېديځ کې ترعراق پورې پراخ و. د مغولانو په رامنځ ته کېدا سره علاؤالدين محمد له ډېرو سترو ستونزو سره مخامخ شو په ۶۱۷ سپوږميز/ ۱۲۲۱ ز کال کې يې له مغولو نه ماتې و خوږه او د ايران په لورې يې تېښته و کړه. او په پلې کې د هانلدوران د ستر سيند يوې ټاپو وزمې کې يې ځان پټ کړ او همالته مړ شو. د ده زوی جلال الدين محمد چې د مغولو په وړاندې يې د جگړې زيات ټينگار کاوه بالاخره په ۶۲۷ سپوږميز/ ۱۲۳۰ ز کال کې د کردانو په مټ و وژل شو او په دې توگه خوارزمي حکومت په بشپړه توگه له منځه ولاړ.

د خوارزم شاهي دولت بیغ

په ټولګي کې فعالیت:

زده کوونکي دې په دوو ډلو و وېشل شي او د نقشي په ذریعه لومړۍ ډله دې د غوربانو او دوهمه ډله دې د خوارزم شاهانو د راپاڅېدلو ځایونه وپېښي.

پوښتني:

۱. د غوربانو د اسلام راوړنې مخینه څه وخت ته رسېږي؟
۲. د غوربانو رتو او مهمو پادشاهانو، ټولو اکانو، نومونه واخلئ.
۳. خوارزم شاهان د څه ډول کسانو له خوا نسکور شول؟
۴. سلطان محمود غزنوي په بړغل وکړ او د هغه په لاس اسیر شو.

مغولانو، تیموریان او د کورت او لاده

آيا پو هېرۍ چې مغولانو زموږ هېواد په خاورو او وينو لیت پیت کړ؟ آيا پوهېږئ چې د کورت او لادې د مغولانو په زماني کې حکومت جوړ کړ؟ او آيا پوهېږئ چې تیموریانو هم زموږ د هېواد په ځینو برخو حکومت کړی دی؟

مغولان

مغولان له مهمو اسیایي قامونو څخه دي. د دوی سیمه مغولستان د ترکستان او چین ترمنځ پرته ده. د دې خلکو د ژوند بڼه قبایلي وه او تل له یوه ځایه بل ځای ته کډه کېدل.

مغولي قبایلو په ۲۰۰۶ سپوږمیز/ ۱۲۰۶ ز کال د یوې لویې جرگې په ترڅ کې تموچین د خپل لارښود په توگه وټاکه او هغه ته یې د چنگیز خان لقب ورکړ. ده مغولي قامونه او قبایلي لاندې هم سره یو کړي او د خپلو خلکو د لاینه نظم او ثبات لپاره یې د "باسا" تر سرلیک لاندې د مقرراتو یوه ټولگه رامنځ ته کړه.

د مغولانو یرغل

چنگیز خان په لومړۍ سرکې د ماوراءالنهر ښار ونه د خپل یرغل موخه وگرزوله او په ۶۱۶ سپوږمیز/ ۱۲۲۰ ز کال کې یې د اتوار ښار ونيو په دې ښار کې د مخه یو مغولي سوداگرنیز کاروان د دغه ښار د حاکم له خوا لوټ شوی و.

د بخارا، سمرقند، خوارزم او مرو ښارونه هم د مغولو په لاس ته ورغلل او د دغو ځایونو په زرهاو و تنه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**